

Potser a través del castellà dels científics alfoncins i toledans, o directament de l'àrab, es propagà per Europa la forma sense *-f-*: el fr. *alcool*, en l'acc. cosmètica, ja apareix en el S. XVI (Paré), si bé Voltaire ja li dóna un sentit aplicat al vi; a l'italià [fi S. XVIII] i a les altres llengües europees ja només passà amb el sentit dels químics (Zaccaria), que almenys des del S. XVI l'usen com a terme genèric per a substàncies obtingudes per trituració, sublimació o destil·lació; el fet, però, d'usar-se amb gran freqüència en la combinació *alcohol vini* 'tal substància, obtinguda del vi' (així, ja per aquell temps, en Paracels) féu que en l'ús elemental i escolar tendís a fixar-se en el sentit d'esperit de vi¹.

Aquesta última és l'expressió que fins llavors s'havia usat pertot (it. *spirito di vino*, angl. avui abreujat en *spirits*, etc.); en la nostra terra igual, de manera que a principis del S. XX encara dèiem tots *esperit de vi*, i l'ús d'*alcohol* tenia fort regust pretensions de tècnic, que hom rebutjava en l'ús familiar fins de la gent més culta.¹ En el Principat es féu un tenaç esforç per usar *alcofol* amb el nou sentit químic (Lab. 1839, no registra altra forma, amb el valor nou i amb l'antic, i encara Careta persistia en el porfidiós intent); *alcohol*, en els diccs. mallorquins *DFgra.* i *Damen.*, i a Barcelona, *SLitCosta*. Dozy, *Suppl.* II, 446b; Neuvonen, 147; Cuervo, *Obr. Inéd.*, p. 313; Rosenblat, *Bibl. Dial. Hisp.-Am.* I, 99; Steiger, *RLiR* v, 266-8; DCEC I, 101b-102a.

DERIV.: *Alcofol·lar* [S. XIV, Eiximenis, *Dones*, en un passatge prosificat: «la cara pintada, / e los buylls *alcofoylats*, / pintat ab altra figura ---», III, 18; cast. *alcoholar*: fuligine tingo», Nebrija]. *Alcofol·lera* [c. 1500, *AlcM*; cast. morisc *alcjolera* «vasija en que se guarda *alcohol*», *Leyes de Moros o Çuna de Segòvia*, c. 1400, *MemHistEsp.* v, 427]. Del tecnicisme: *alcohol·lic* [*SLitCosta*], *alcoholat* (id.), *alcoholitzar* [-isar, id.], *alcoholització* [id.]; *alcoholisme*.

CP.: *Alcoholometre* [-o, *SLitCosta*]. *Aldehid* [1868, *SLitCosta*] format amb les inicials d'*alcohol* i *dehidratat*, per més que es tracti d'oxidació més que deshidratació; *aldehídic*; per la seva banda s'extragué d'aquest nom un radical *aldo-* per formar *aldol*, *aldosa* i diversos compostos.

¹ Igual que a Barcelona, a València, on, com m'observa G. i March, la pronúncia, allí predominant, *alkól* (amb vocal closa, inusitada en aquesta terminació) denuncia ja l'entrada recent i tècnica.

ALCOLLA, i avui dialectalment *ancolla*, 'vas, recipient, de terrissa', etc., de l'àr. *qulla* id. □ 1.ª doc.: 1276.

«Una picaça, 33 formages, 3 bacones de cansalada menys una perna, 6 *alcolles*, 2 calderes e una lossa» (Soldevila, *Pere el Gran* I, II, A-7.64); «adyuxeren-nos cent pans e dues *alcolles*». Més doc. antiga en *AlcM* i els altres diccs. Avui el mot ha sofert una dissimilació (potser ajudada per la influència d'*ampolla*, amb el timbre *ó* del qual també coincideix a Menorca) convertint-se en *ancolla*: «*encolla*: aufabietta» (Ferrer

Guinart, *Rond.* 218), «dins certa cova, de ses moltes que hi ha a Beniguarda, hi havia tres *ancolles* enterades; dues, plenes de monedes d'or, i una, plena de monedes de plata» (Camps Merc., *Folk. Men.* II, 41). En la mateixa variant el mot sobrevisqué en alguna comarca de Migjorn del Princ.: docs. de 1565 i 1580, de l'Alt Gaià (i en un escriptor de l'Alt Camp, *AlcM*) i en sentits parcials o secundaris és encara mallorquí; ¹ *abcola* en doc. de 1410 (*AlcM*), *encolla*. Va passar també a un cast. ant. *alcolla*, hapax de les *Partidas*, i port. ant. *alcola*. Per a les formes magrebines corresponents, veg. A. Steiger, *Festschr. Jud.* 1943, 652; DCEC I, 192.

DERIV.: *Ancoller*. *Ancolleta*. *Argoleta* 'botija, càntir' a Mequinensa (*AlcM*). En lloc d'*alcoller* el que es troba només és *alcallaire* 'fabricant d'alcolles', en dos passatges del *Rept.* de València (*AlcM*), i *alcallaire* com a nom d'altres dos moros, allí mateix (una altra vegada *Alcuyllari*, aquest insegur perquè podria ser ètnic de *Cullera*), que pel fet que *-aire*, sufix del Principat, és inexistent o molt rar en valencià (així com per la *á* d'aquella variant), es veu que és un derivat mossàrab, resultant de la mossarabització d'un *alcaller* 'terrisser', forma conservada pel cast. *alcaller* [1555]: «yo he oído decir que esto que llaman Naturaleza es como un *alcaller* que hace vasos de barro», *Don Quijote* (II, cap. 30, *ClC* VI, 229): aquest és evolució normal de l'àr. *qallāl* 'terrisser', derivat (segons la norma vigent en àrab) de la mateixa arrel que *qulla*; per influència d'aquest *alcaller* o *alcaller* es modificà ocasionalment *alcolla* en *alcalla* [1344, *AlcM*], que també apareix en un doc. lleonès de 1043 (per tant no hi ha errada, com jo havia pensat, en l'article *alcaller* del DCEC I, 94).

¹ Amengual: «pedazo de vasija quebrada, *cachivache*, frustum vile», «*ancolles*: muchedumbre de trastos», «aplegar ses *ancolles*: impedir sementis locum liberare», «*dur a coll* o *passetjar ses ecolles*: andar con el hato a cuestas», «hombre ridículo, embustero e inútil». Potser partint de la idea 'testos de terrissa per reforçar una patet en el lloc més vulnerable' pot haver estat encara la font del prov. mod. *ancoulo* 'contrafort, arcbotant d'un vell edifici', *TdF*.

ALCORA, un dels plurals de *qárya* 'alqueria' és *qúrà* (no pas *qorja*, *AlcM*) i d'ací podria venir *Alcora*; però com que aquest plural no és cap dels que figuren en Dozy (*Suppl.* II, 341a), que dóna tres (ben diferents d'aquest), potser hauríem de pensar en *qúral* (RMa. i Dozy), plural de *qulla* 'alfàbia, ampolla de terrissa', vist que la fabricació d'alcolles i ceràmica ha estat des de sempre l'especialitat d'Alcora: *al-Qóral* > **Alcola* (eliminant la *-l* àtona, terminació xocant en romànic i plètora de *eles*) i > *Alcora*, per dissimilació o pel fenomen estudiat en *EntreDL* (III, 167-8).

Alcoraia, no de *quráya* 'carabasseta' sinó naturalment de *quráya* 'petita alqueria'.

ALCORROC, 'ocell de l'Albufera': «és de la gran-